

ПОСВОЈУВАЊЕТО НА ДЕЦА – МЕЃУ МАТЕРИЈАЛНОТО И ЕМОЦИИТЕ

Посвојувањето е стар институт кој влече свои корени од Римското право и првенствено, се јавува како субститут во брачните заедници кои неможат да имаат свое, крвно, потомство. Со модернизацијата на општествените вредности и сфаќања, овој институт се користи за засновање на посвојување на многу начини и од повеќе причини, како интерно - во границите на одредена држава, така и интернационално ширум светот. Сериозноста на материја произлегува од потребата за згрижување на малолетниците кои останале без родители и родителска грижа за тие да можат да израснат во психолошки стабилни личности кои ќе придонесат за подоброто утре. Посвоителите им овозможуваат на посвоениците да ги имаат потребните дом, љубов и внимание, ги одгледуваат и воспитуваат, односно им ја надоместуваат целата родителска грижа од која биле лишени. Една индивидуа многу подобро ќе се развива во средина каде е опкружена со љубов и разбирање иако не постои крвно сродство, отколку со биолошките родители кои не се спремни ниту пак способни да ги создадат потребните услови за детето да се чувствува сакано и посакувано. Затоа и оправданоста на овој институт се провлекува низ годините.

Она што загрижува во целата приказна е самата реализација на постапката за засновање на посвојување. Чувствителноста на материјата налага посветување на енормно внимание проследено со претпазливост, сепак сè што се комплицира повеќе од потребното отвора можности за злоупотреби и манипулативни игри. Комплицираноста на материјата се зачнува во самата нејзина законска и подзаконска уреденост, која сепак сама по себе нема негативен предзнак, напротив, скроена по терк на постапките за засновање на посвојување предвидени во законодавствата на земјите со европско континентално правна регулатива, е солидна основа за хумано функционирање на демократско општество кое поаѓа од почитување на основните човекови права и слободи. Нејзиното отелотворување е она кое создава проблеми.

Законот за семејството од неговото донесување во 1992 година, па до последните измени од 2012, постојано предвидува „подавање на топката“ помеѓу Комисијата за посвојување и месно надлежниот Центар за социјални работи (понатаму ЦСР). Постапката се иницира со поднесување на барање од идните посвоители до Комисијата заедно со потребната документација предвидена согласно Правилникот за водење на евиденција на посвоените лица и за определување на документи за посвојувањето. Комисијата ги разгледува, доколку не се во ред го одбива барањето, а доколку се - ги проследува до надлежниот ЦСР. ЦСР е надлежен во законски определен рок, да ги следи потенцијалите посвоители и да врши процена на нивната подобност за посвојување. Стручен тим на Центарот составува наод и мислење и ако се позитивни составуваат и предлог за упис на истите во регистарот на можни посвоители. Ваквиот предлог, заедно со мислење и наод од стручни работници, се проследуваат до Комисијата. Доколку не се во ред Комисијата го доставува предметот до надлежниот ЦСР и го задолжува да ги отстрани недостатоците и предметот да го врати на Комисијата, доколку се - донесува одлука за упис во регистарот на можни посвоители. Примерок од ваквата одлука со извадок од регистарот и копија од документацијата се

проследуваат повторно до ЦСР за да биде извршено архивирање на податоците во Програмата за избор на најсоодветен посвоител по електронски пат. Исто така Центарот ги следи и малолетните лица без родителска грижа и дава предлог до Комисијата за упис во регистарот на можни посвоеници. По добивањето на предлогот Комисијата го доставува извештајот за здравствена состојба на детето до Комисијата за оценка на здравствената состојба на децата без родителска грижа, која во рок од 15 дена доставува наод и мислење за здравствената состојба на детето. По внесувањето на податоците за можниот посвоеник во Програмата, Комисијата на првата наредна седница врши избор на најсоодветен посвоител по електронски пат од првите три можни посвоители од листата на Програмата. За извршениот избор Комисијата го известува ЦСР кој е старател на детето и во зависност од местото на живеење на избраниот посвоител, ќе побара старателството за одредено дете да го врши ЦСР од каде што е избраниот посвоител. По тоа донесува решение за сместување на детето во семејство на посвоители и го доставува до надлежниот ЦСР. ЦСР е должен континуирано да го следи сместувањето и секој месец да доставува извештај до Комисијата. По истекот на периодот за сместување ЦСР изготвува извештај за сместувањето и дава мислење детето да биде посвоено од конкретните посвоители и истиот го доставува до Комисијата заради засновање на посвојување. Комисијата по оценка на списите извештајот или го одбива или предметот го враќа за дополнување, а во најдобар случај, донесува решение за засновање на посвојувањето. При посвојувањето, се составува записник и се донесува решение со податоци за видот на посвојувањето, а според него и со останатите неопходни податоци. И на крај решението се проследува до матичар за упис во Матичната книга на родените. Постапката се менува во зависност од тоа дали се работи за потполно или непотполно посвојување (кои ги разликува нашиот Закон за семејството), на која возраст е малолетникот кој се посвојува и дали се посвојува дете на брачен другар или пак посвоителот е странец. Сепак, сижето на постапката е ова.

Законски предвидената внимателност мора да ја има, бидејќи се работи за животот на еден малолетник за кого судбината уште при раѓањето не била мајка туку маќеа. Но внимателноста во овој случај е извор на потенцијални маневри. Она што при читањето на законскиот текст на постапката наликува на „пинг-понг“ однос, во пракса создава сериозни компликации. Првенствено, како проблем се јавува нејзината бавност. Во меѓувреме листата на чекање на можни посвоители се продолжува, а децата раснат без потребната родителска грижа. Оние кои сакаат да посвојат се спремни да „надоместат“ значителни суми за да се убрза постапката. Надлежните органи стануваат корумпирани и постапката ја насочуваат онаму каде имаат субјективни повоности. Правилникот за поблиски критериуми и начинот на избор на посвоител по електронски пат, е само дел од целата и така замрсена постапка. Со него се предвидуваат критериуми по кои се бодираат потенцијалните посвоители за кои многумина тврдат дека се првенствено идеалистички и невозможни да се достигнат во наши услови, а потоа и дискриминирачки и ги повредуваат правата на луѓето. Правилникот ги прави емоциите второстепени пред материјалниот статус на посвоителите, а истите се клучни една личност да се развие во достојна која ќе го гради својот карактер врз високи морални

вредности.. Меѓу другото, она што се јавува како најголема нус појава на сложеноста на постапката е појавата на трговија со бебиња. Трговијата со малолетни лица е сериозен криминалитет кој за жал во последните децении зазема поголеми размери и го добива епитетот – интернационален. Меѓународно сторителите на овој криминалитет (трговија со бебиња) се познати и под називот „беби-мафија“.

За да се заснова посвојувањето потребно е внесување на огромна доза на објективност во самата постапка која би била ослободена од стегите на коруптивноста и криминалистичките предиспозиции. Јасно е дека ваквиот проблем постои кај нас, постои изигрување на постапката преку нејзино непочитување или пак преголемо почитување кое доведува до непотребно развлекување, но фактот што за него се зборува малку е резултат на чувствителноста на прашањето. Во прашање се човечки животи, како на посвоителите, уште побитно на посвоениците. Па дали е потребно постоење на вака, навидум, безпрекорна постапка? Дали реално ние сме способни да ја почитуваме доследно во разумни рокови и без да се отвори потребата за нејзино изигрување? Постапките треба да се почитуваат, но и да се креираат во корист на оние за кои се креираат. Само така ќе може да се насочи кон нејзината првична и единствена цел – надоместување на изгубената родителска грижа. Смислата на институтот не смее да се сведе на просто истерување до крај на една административна постапка. Неговата цел е хумана, па таква треба да биде и реализацијата. Затоа и подведувањето на словото на законот под потребите на целната група е почетниот услов за врамување на постапката во правото.

Елена Иванова
соработник